

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมา

ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development : UNCED) หรือ เอิร์ธ ซัมมิต (Earth Summit) ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 โดยมี ผู้นำและนักบริหารระดับสูงขององค์กรต่าง ๆ จากนานาประเทศรวมทั้งสิ้น 179 ประเทศ ได้ ประชุมหารือเพื่อการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของโลกร่วมกัน และได้ร่วมลงนามตลอดจนรับรองเอกสารสำคัญรวม 5 ฉบับ คือ 1. ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อม และการพัฒนา (The Rio Declaration on Environment and Development) 2. แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) 3. คำแถลงเกี่ยวกับหลักการเรื่องป่าไม้ (Statement of Principles on Forests) 4. กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UN Framework Convention on Climate Change) 5. อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) ซึ่ง Agenda 21 เป็นหนึ่งในห้าฉบับด้วย

Agenda 21 คือ แผนแม่บทของโลก ซึ่งเป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนด นโยบายของรัฐบาลและเอกชนในโลก ตลอดจนเป็นทางเลือกของบุคคลในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจจะไม่หยุดนิ่งลง แต่สามารถเปลี่ยนแปลงวิถีทางเพื่อให้การทำลาย สิ่งแวดล้อมลดน้อยลง

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมาจนถึง ฉบับที่ 7 ประเทศไทยมุ่งพัฒนาไปที่ความเจริญทางด้านวัตถุ มุ่งพัฒนาตามอย่างประเทศ ตะวันตก พยายามที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เท่าทันอารยประเทศ ได้มีการนำเอา ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นไม้จากป่า แร่ธาตุต่าง ๆ จากดิน

พันธุ์สัตว์จากป่าเขาและแหล่งน้ำ เพื่อนำมาเป็นปัจจัยการผลิตในภาคอุตสาหกรรม อันนำไปสู่การเพิ่มรายได้ของประชากร และรายได้ของประชาชาติของประเทศเพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างกว้างขวาง (สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2543 : 1 - 2)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ให้ความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกว้างขวางมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับเดิม ๆ และเน้นในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไว้อย่างมาก ทั้งในแง่ของการใช้ประโยชน์ การควบคุม และจำกัดภาวะมลพิษ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ

ปีพุทธศักราช 2540 ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) โดยมีจุดเน้นคือ การพัฒนาคนเนื่องจากคนเป็นทรัพยากรหลักของการพัฒนาทุกเรื่อง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเมื่อมนุษย์มีคุณภาพสูงแล้ว มนุษย์จะเป็นผู้สร้าง ผู้รักษาและเป็นผู้ที่ทำให้ประเทศชาติเจริญถาวรมั่นคง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงต้องดำเนินการอย่างดีให้มีประสิทธิภาพเป็นไปเพื่อพัฒนาสังคม พัฒนาประเทศชาติ เพื่อให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในระบบของสังคม โลกหรือที่เรียกว่า กระแสโลกาภิวัตน์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2541 : 9) นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้มีความมั่นคง และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์

ในปีพุทธศักราช 2540 อันเป็นปีเริ่มต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ รัฐบาลได้ประกาศลดค่าเงินบาท ส่งผลกระทบต่อคนไทยและสังคมไทยเป็นอย่างมากในหลาย ๆ ด้านทำให้ประชาชนต้องแบกรับภาระจากค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น มีผู้ว่างงานเพิ่มมากขึ้น งบประมาณและบุคลากรในการให้บริการพื้นฐานแก่ประชาชนต้องถูกใช้อย่างประหยัดทำให้ผู้ที่ด้อยโอกาสไม่ได้รับบริการที่เพียงพอสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีผลสืบเนื่องไปถึงการก่อปัญหาด้านสุขภาพจิต ปัญหาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนตลอดจนปัญหาการเอารัดเอาเปรียบและการแก่งแย่งแข่งขันกันมากขึ้น

การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์สำคัญประการหนึ่งที่ถูกยกขึ้นมาเพื่อเป็นการพัฒนา ด้านการบริการเพื่อสร้างรายได้และเพิ่มการจ้างงานเพื่อเสริมสร้าง ระบบเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง และมีเสถียรภาพ ตลอดจนเร่งรัดการปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจใหม่ให้มีความชัดเจนเพื่อ การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยปรับปรุงมาตรฐานและคุณภาพการบริการด้านการท่องเที่ยวเพื่อสร้าง รายได้เงินตราต่างประเทศและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย โดยเน้นการบริหารการจัดการ ระดับพื้นที่ ได้แก่การเร่งรัดกระบวนการ กระจายอำนาจ การบริหารจัดการและงบประมาณ ไปสู่หน่วยงานปฏิบัติระดับท้องถิ่นให้เป็นกลไกประสานงานจัดพื้นที่ (Area based allocation) เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทองค์กรในท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินกิจกรรมบริการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งด้านการบำรุงรักษา การพัฒนา แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและริเริ่มผลิตสินค้าที่ระลึก ตลอดจนการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควบคู่กับการจัดทำแผนการจัดการ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่ง ท่อท่องเที่ยวที่มีคุณภาพทั้งทางธรรมชาติ ศิลปกรรมและวัฒนธรรม

ปีพุทธศักราช 2541 รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวไทย และมีนโยบาย ให้ทุกจังหวัดสนับสนุนและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวภายในจังหวัด จังหวัดกาฬสินธุ์ได้ สนับสนุนนโยบายของรัฐบาล ด้วยการสำรวจสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยมีคณะกรรมการในระดับจังหวัด ดำเนินการสำรวจข้อมูล สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดกาฬสินธุ์

บ้านโคกโก่ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งซึ่ง ได้รับ ความสนใจ เนื่องจากหมู่บ้านโคกโก่งตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสมคือ ตั้งอยู่ที่ราบเชิงเขา มี ภูเขา ป่าเบญจพรรณและมีน้ำตกที่น่าสนใจคือ น้ำตกตาดสูง ดังนั้นจังหวัดกาฬสินธุ์ จึงได้ เข้าไปดำเนินการสำรวจหมู่บ้านเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอันเป็นการสนองนโยบาย รัฐบาลในขณะนั้น บ้านโคกโก่งได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านนำร่องและเปิดเป็นหมู่บ้าน ท่อท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยกระทำพิธีเปิดในวันที่ 4 สิงหาคม 2541 โดยจัดให้มี บ้านพักชุมชน (Home Stay) และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ในปีเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวง ศึกษาธิการ ได้มีโครงการประกวดชุมชนเข้มแข็งสู้ภัยเศรษฐกิจ โดยได้ดำเนินโครงการให้ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ดำเนินการคัดเลือกชุมชนดีเด่นเข้าประกวด สำนักงาน ศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ มอบหมายให้สำนักงานศึกษาธิการอำเภอคัดเลือกชุมชนดีเด่น เข้าประกวดในระดับจังหวัด เพื่อคัดเลือกเข้าประกวดในระดับประเทศ บ้านโคกโก่ง ตำบล

กุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับการสนับสนุนส่งเข้าประกวดในระดับจังหวัด และได้รับคัดเลือกจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ส่งเข้าประกวดในระดับประเทศ บ้านโคกโก่ง ได้รับรางวัลชุมชนเข้มแข็งผู้ภัยเศรษฐกิจในระดับประเทศ ซึ่งมีความโดดเด่นในด้านวัฒนธรรม และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ปีพุทธศักราช 2543 บ้านโคกโก่ง ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดีเด่นประเภทเมืองและชุมชน จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำให้ได้รับความสนใจจากคณะนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมากขึ้น โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านโคกโก่ง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินการเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชน และผลที่ได้รับจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในโอกาสต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

Rajabhat Mahasarakham University

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
3. เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะในพื้นที่ หมู่บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยแยกประเด็นการศึกษาไว้ ดังนี้

2.1 ภูมิหลังชุมชนบ้านโคกโก่ง

2.1.1 ประวัติการตั้งหมู่บ้าน

2.1.2 สภาพทั่วไปและสภาพภูมิประเทศ

2.2 วิถีชีวิตชาวผู้ไทย ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ที่เป็นจุดเด่นของชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง

2.3 กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

โดยจะดำเนินการศึกษารูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.3.1 ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

2.3.2 ด้านตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและเรียนรู้

2.3.3 ด้านการพัฒนาคนโดยมีส่วนร่วมของชุมชน

2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2.4.1 ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

2.4.2 ด้านการส่งเสริมการตลาด การให้บริการ และการนำเที่ยว

2.4.3 ด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น

2.5 สภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งจะศึกษา

ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.5.1 ด้านเศรษฐกิจ

2.5.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

2.5.3 ด้านสภาพแวดล้อม

3. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ครู เจ้าอาวาสวัดศรีภูจันทร์ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกุดหว้า กลุ่มสตรีแม่บ้าน จะจ้ำ หมอเหยา จำนวน 8 คน

3.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน

3.3 ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโคกโก่ง จำนวน 37 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ และวัฒนธรรมอันดีของชุมชน

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มคน ในชุมชน ได้เข้าร่วมดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้าน โคนก้อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีความรับผิดชอบและสัมพันธ์กัน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสืบทอดต่อเนื่องในอนาคตโดยไม่กระทบต่อโอกาสในการพัฒนาของคนรุ่นหลัง โดยมีจุดเน้น ดังต่อไปนี้ (สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2543 : 10)

1. การสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลดช่องว่าง การออมการลงทุน และการกระจายรายได้
2. การพัฒนาที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. การพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต จิตใจ และปัญญา

พิธีเหยา หมายถึง พิธีกรรมของชาวผู้ไทย ที่ดำเนินการเสี่ยงทายว่าผู้ที่เจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีใด ซึ่งเกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องผี ของชาวผู้ไทย

หมอเหยา หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่ดำเนินการตามพิธีเหยา เพื่อดำเนินการเสี่ยงทาย โดยส่วนใหญ่โดยการสืบทอดทางสายเลือดจากบรรพบุรุษ

ชะง้า หมายถึง คนกลางผู้ที่ติดต่อระหว่างผีและชาวบ้านในชุมชน ซึ่งชะง้าจะมีการสืบทอดทางสายเลือดจากบรรพบุรุษ หรือจากการคัดเลือกจากผู้ที่บ้านให้ความเคารพนับถือ

บ้านพักชุมชน (Home Stay) หมายถึง บ้านของชาวบ้านที่มีห้อง หรือพื้นที่ที่พอจะรับแขกผู้มาเยือนได้ โดยเจ้าของบ้านพอใจและยินดีที่จะแบ่งปันรับนักท่องเที่ยวเข้าพักค้างคืน (กราเชช พยัณวิเชียร. 2544 : 27)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในหมู่บ้านโคกโก่ง และหมู่บ้านอื่นๆ ได้
2. ได้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และทำให้ได้รับสารสนเทศ และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นและทรัพยากรมนุษย์ต่อไป
3. ทำให้ทราบถึงสภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University